

DOI: 10.31319/2709-2879.2023iss2(7).293541pp22-31

УДК 334.72:330.34:005.591.6

Купріна Н.М., доктор економічних наук, професор, професор кафедри обліку та аудиту, Одеський національний технологічний університет, Одеса

ORCID ID: 0000-0003-4645-545X

e-mail: k.natali_@ukr.net

Kuprina Nataliia, Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of Accounting and Auditing, Odesa National University of Technology, Odesa

ORCID ID: 0000-0003-4645-545X

e-mail: k.natali_@ukr.net

ГЛОБАЛЬНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ І ЕКОНОМІЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ЇЇ СУБ'ЄКТІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

GLOBAL COMPETITIVENESS AND ECONOMIC TRANSFORMATION OF THE NATIONAL ECONOMY AND ITS SUBJECTS: THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECT

У контексті забезпечення конкурентоспроможності та розвитку національної економіки та її суб'єктів, як єдиної господарської системи в сучасних умовах її функціонування, досліджено глобальну конкурентоспроможність України за рейтингом «Індексу глобальної конкурентоспроможності» за 2015-2021 рр. Доведено, що методологія оцінювання глобальної конкурентоспроможності країн постійно змінюється, що є об'єктивним, проаналізовано оцінювання за методикою Світового економічного форуму (WEF), яка характеризує конкурентоспроможність країн світу та які знаходяться на різних рівнях свого економічного розвитку.

У статті досліджено рейтинг конкурентоспроможності України у 2021-2022рр. у Світовому рейтингу конкурентоспроможності (World Competitiveness Rankings) і країн-лідерів, а також проаналізовано фактори впливу на зміну рейтингу. Проведено дослідження видів економічних трансформацій національних економік, як складних, різнорівневих і багатоаспектних процесів. Проаналізовано досвід окремих країн, трансформації економік яких проходили еволюційним або радикальними шляхами. Доведено, що економічна трансформація, залежно від рівня її виникнення і цілей її проведення (макро-, мезо-, міні-, нанорівнів), може бути структурована на державну та приватну.

На основі обґрунтованого методологічного підходу до формування концепції забезпечення конкурентоспроможності важливої галузі економіки України – харчової промисловості наведено: об'єкт та метод оцінювання; рівень дослідження об'єкту; комплексність підходу оцінювання; отриманий результат оцінювання на основі критеріальної оцінки трансформації за її видами.

Ключові слова: глобальна конкурентоспроможність країни, національна економіка, суб'єкти національної економіки, рейтинг, оцінювання, економічна трансформація, персистентність діяльності, забезпечення конкурентоспроможності, харчова промисловість.

In the context of ensuring the competitiveness and development of the national economy and its subjects, as a single economic system in the modern conditions of its functioning, the global competitiveness of Ukraine was investigated according to the rating of the "Global Competitiveness Index" for 2015-2021. It was proven that the methodology for assessing the global competitiveness of countries is constantly changes, which is objective, the evaluation according to the methodology of the World Economic Forum (WEF), which characterizes the competitiveness of the countries of the world and which are at different levels of their economic development, as well as research under the influence of the financial and economic crisis and the global process - the impact of the COVID crisis

- was analyzed -19, and the 2020 global competitiveness rating developed by the Institute for Management Development (The IMD World Competitiveness Yearbook (WCY)).

The article examines the competitiveness rating of Ukraine in 2021-2022. in the World Competitiveness Rankings (World Competitiveness Rankings) and leading countries, as well as analyzed factors influencing the change in the rating. A study of the types of economic transformations of national economies, as complex, multilevel and multifaceted processes, was conducted. The experience of individual countries whose economies underwent evolutionary or radical transformations was analyzed. It has been proven that economic transformation, depending on the level of its occurrence and the goals of its implementation (macro-, meso-, mini-, nano-levels), can be structured into state and private, and the development of an effective economic state transformation and its implementation should have a significant impact on directions of positive and effective development or corresponding changes in the activity of both the national economy as a whole and its subjects.

It is substantiated that the private economic transformation of the activities of the subjects of the national economy, which takes into account the aspirations and ability of the economic system, not only to maintain an equilibrium state, but also to have the ability to develop and change in activity in the aggressive under the influence of environmental factors - persistent transformation of activity. On the basis of a well-founded methodological approach to the formation of the concept of ensuring the competitiveness of an important branch of the economy of Ukraine - the food industry, which is based on taking into account various forms of the influence of globalization processes and the hypothesis of the need for its persistent transformation to ensure competitiveness and efficiency of functioning, the following are given: object and method of evaluation; level of object research; the complexity of the assessment approach; the obtained evaluation result based on the criterion evaluation of such a transformation by its types.

Key words: global competitiveness of the country, national economy, subjects of the national economy, rating, evaluation, economic transformation, persistence of activity, ensuring competitiveness, food industry.

JEL Classification: A10, E61, F02

Постановка проблеми. Процес глобалізації та вплив всього спектру глобалізаційних процесів на національні економіки, де економічні глобалізаційні процеси є домінуючими, призводить до швидких змін в національній економічній системі, а лібералізація торгівлі і відкритий внутрішній ринок сприяють загостренню конкуренції на ньому та його поглинання іноземними товаровиробниками, експансії національній сировинних і енергетичних ресурсів, транспортної системи та привабливих галузей. Такі процеси вимагають державної підтримки стратегічних галузей, трансформації, як національній економіки і її окремих суб'єктів – підприємств, об'єднань, галузей, пошуку методів захисту вітчизняних товаровиробників. Такі заходи сприяють забезпеченню конкурентоспроможності та ефективності діяльності суб'єктів національної економіки, забезпечення ефективності, конкурентоспроможності та розвитку всієї національної економіки.

Попереднє наше дослідження підтвердило необхідність аналізу глобальної конкурентоспроможності країни та постійний моніторинг конкурентоспроможності та ефективності функціонування її суб'єктів, особливо – стратегічних галузей, наприклад, харчової промисловості [1]. Це підтверджується механізмом взаємозв'язку «парадоксу Нейсбітта» – рівня глобальної конкурентоспроможності і глобалізації країн, на основі зворотного зв'язку і залежності між рівнем глобалізації національної економіки і, відповідно глобальної конкурентоспроможністю, та рівнем конкурентоспроможності та ефективності діяльності її суб'єктів – галузей, підприємств, всіх видів їх об'єднань [1, с. 72-96].

Тому, для забезпечення ефективності функціонування та конкурентоспроможності економіки України, її галузей та підприємств в теперішній час та й в період відновлення після закінчення військових дій, необхідна розробка державної політики власного економічного розвитку та вивчення позитивного досвіду розвитку економічно розвинутих країн, ефективних

механізмів оцінювання й інструментів забезпечення цих процесів, а також ефективного менеджменту трансформаційних економічних процесів суб'єктів підприємницької діяльності. Все вище перелічене підтверджує актуальність обраного напрямку та потребує подальших досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань конкурентоспроможності та трансформаційних процесів в національній економіці, забезпечення та підвищення її конкурентоспроможності, в т.ч. харчової промисловості і управління нею, присвячені публікації багатьох вчених. Значний внесок у дослідження різних аспектів конкурентоспроможності та методів і рівнів її оцінювання, розвитку суб'єктів національної економіки, внесли такі вчені-економісти як: А. Альохін, Г. Азоев, Л. Андрєєва, Л. Антонюк, Ю. Афанасьєва, Л. Балабанова, Дж. Бауер, Е. Бруль, Б. Буркинський, В. Бурлаков, А. Бутенко, Н. Верхоглядова, Е. Вишневецька, В. Власова, В. Гагарінова, А. Германчук, І. Герчикова, Т. Гринько, О. Голубенкова, О. Гончаренко, Л. Дейнеко, Р. Жовнович, Н. Задорожна, Л. Закревська, Б. Карлофф, О. Коваленко, В. Коренєв, А. Костін, Ф. Котлер, А. Левицька, В. Лисюк, Дж. Лодж, В. Малицька, Є. Масленников, Г. Менкен, Е. Мінько, А. Олив'є, М. Онопрієнко, В. Осипов, Л. Піддубна, М. Портер, М. Пустова, О. Россихина, С.І. Савчук, І. Савенко, П. Сайфулін, Д.Б. Станько, Л. Тайсон, Т. Ткаченко, А. Томпсон, Р. Урсі, Р.А. Фатхутдінов, Т.Б. Харченко, Дж. Р. Хікс, В. Шамрай, А. Шеремет та ін.

Дослідження проблем та напрямів економічної трансформації суб'єктів національної економіки на різних рівнях (нано-, міні-, мікро-, мезо-, макрорівні), застосування та дослідження методів аналізу господарських систем і їх елементів, з метою забезпечення ефективності їх функціонування та конкурентоспроможності, широко розглядались у роботах М. Аістової, Б. Буркинського, В. Дубницького, О. Гончаренко, О. Іншакова, Г. Клейнера, Г. Карпінської, А. Ковальова, І. Ларіонова, Є. Лазаревої, В. Ляшенко, К. Павлова, Є. Попова, С. Соколенко, А. Татаркіна та ін. Але й на теперішній час велике коло питань оцінювання конкурентоспроможності національної економіки та її суб'єктів в контексті впливу глобалізаційних процесів та різкої зміни факторів зовнішнього середовища, є дискусійними, актуальними та потребують подальших досліджень, що є особливо важливим для стану та національної економічної системи України.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є дослідження глобальної конкурентоспроможності України в контексті зарубіжного досвіду та економічної трансформації і забезпечення конкурентоспроможності національної економіки та її суб'єктів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження показало [1, с. 41-51], що методологія оцінювання глобальної конкурентоспроможності країн постійно змінюється, що є об'єктивним. Так, за методикою Світового економічного форуму (WEF), яка характеризує конкурентоспроможність країн світу та які знаходяться на різних рівнях свого економічного розвитку, вона характеризується такими складовими [1, с. 48-50]:

- «якість інституцій»;
- «інфраструктура»;
- «макроекономічна стабільність»;
- «здоров'я і початкова освіта»;
- «вища освіта та професійна підготовка»;
- «ефективність ринку товарів і послуг»;
- «ефективність ринку праці»; «розвиненість фінансового ринку»;
- «технологічний рівень»;
- «розмір внутрішнього ринку»;
- «конкурентоспроможність компаній»;
- «інноваційний потенціал».

Дослідження стану за рейтингом «Індексу глобальної конкурентоспроможності» Україна за відповідним індексом за 2013–2018 рр. показав, що позиції країни не є стабільними та мають негативну тенденцію до швидкого зниження (табл. 1).

Таблиця 1. Аналіз рейтингу глобальної конкурентоспроможності України*

Період	Динаміка
2013р.	Україна зайняла 84 місце.
2014 – 2015рр.	Україна знаходиться на 76 місці (2013 року посідала 84 місце). З інших пострадянських країн: Молдова піднялася за рік з 89 на 82, Киргизстан зі 121 на 108, Азербайджан з 39 на 38 місце, Казахстан зберіг 50-у позицію, Вірменія опустилася з 79 на 85.
2015 – 2016рр.	Україна знаходиться на 79 місці зі 140 країн. Надійність банків України оцінили за найнижчим показником – 140 з 140, робота у сфері державного сектора – 130 зі 140, податкове навантаження на бізнес визначили на рівні 118 з 140.
2016 – 2017рр.	Україна знаходиться на 85 місці зі 138 країн.
2017 – 2018рр.	В опублікованому в січні 2018 року рейтингу «Global Competitiveness Index Rankings 2017–2018» Україна посіла 81-е місце за Таджикистаном та Бразилією, перед Бутаном та Тринідадом і Тобаго.

*Складено на підставі джерел: [1-3,5]

Наше дослідження підтвердило, що наведені в табл. 1 зміни в рейтингу країн багато в чому пов'язані зі значним впливом світової фінансово-економічної кризи на їх взаємопов'язані економіки, та перетворюють таку поточну кризу на дійсно глобальну економічну кризу в усіх її значеннях, що підтверджується дослідженнями Клауса Шваба – засновника і виконавчого директора Світового економічного форуму (WEF) [4, с. 258-259].

«Конкурентоспроможні економіки – це такі економіки, які мають фактори, що підсилюють їх продуктивність, на якій будується їх сьогодення і майбутнє процвітання» [1, с. 48-51; 4, с. 259], на думку професора економіки Колумбійського університету США Ксав'є Сала-і-Мартін, тому, для збереження економічної стійкості та ефективного функціонуванню національної економіки в майбутньому, є не тільки вирішення короткострокових завдань, але й формування довгострокових напрямів забезпечення її конкурентоспроможності.

Для відродження конкурентоспроможності країн, як показало дослідження [6], були розроблені і запропоновані Всесвітнім економічним форумом нові пріоритети економічної трансформації. Так, як показало наше дослідження, з моменту свого першого видання серія «Global Competitiveness Report» була спрямована на спонукання політиків вийти за рамки короткострокового зростання та прагнути довгострокового процвітання. Оцінюючи мікроекономічні та макроекономічні основи національної конкурентоспроможності різних країн, у звіті WEF щодо глобальної конкурентоспроможності за 2019 рік було показано, як тенденції до зниження фундаментальних аспектів продуктивності, маскувалися грошово-кредитною політикою країн, залишалися при цьому вузькими місцями для прискореного економічного розвитку, що було пов'язано саме впливом фінансово-економічної кризи та глобальним процесом – впливу кризи COVID-19 [6].

Тому, першочерговим завданням для всіх країн було реагування на кризу в галузі охорони здоров'я, обставини, що склались вимагають не тільки надзвичайних і таких необхідних змін в політиці, а й спонукають до формування таких економічних систем в майбутньому, які б були не тільки продуктивними, але і вели до екологічної стійкості та загального процвітання. З огляду на це, у 2020 році WEF припинило складання рейтингів глобального Індексу конкурентоспроможності, замінивши щорічне видання спеціальним. Так, у представленому Всесвітнім економічним форумом 16 грудня 2020 року виданні «Доповідь про глобальну конкурентоспроможність. Спеціальний випуск 2020: Як країни просуваються на шляху до одужання / The Global Competitiveness Report, Special Edition 2020: How Countries are Performing on the Road to Recovery», запропонований докладний опис пріоритетів відновлення і відродження конкурентоспроможності, а також розгляд питань переходу до нових економічних систем, які поєднують в собі «продуктивність», «особистість», а також цілі «планети». У 2021 року WEF повернулася до порівняльного аналізу глобальної конкурентоспроможності країн [7, с. 5-10].

У спеціальному випуску аналізувалися історичні тенденції факторів конкурентоспроможності, а також останні роздуми фахівців WEF щодо майбутніх пріоритетів глобальної економіки. Так, сформовані рекомендації представлені за трьома часовими рамками [6,7]:

а) пріоритети, які впливають з історичного аналізу до фінансової кризи;

б) пріоритети, які необхідні для перезапуску економіки, крім негайних заходів реагування на кризу COVID-19, при одночасному включенні населення всієї планети в економічну політику (відродження протягом наступних 1–2 років);

в) пріоритети і політика, які необхідні для перезавантаження економічних систем в довгостроковій перспективі для досягнення стійкого і всеосяжного процвітання в майбутньому (трансформація протягом наступних 3-5 років).

Дослідження показало, що Україна, не увійшла до вищезазначеного аналізу економічних можливостей та перспектив, проведеного фахівцями WEF у 2020 році, і має послуговуватись загальними пропозиціями та рекомендаціями розробленими цією організацією для формування своєї державної політики з трансформації економіки з підвищення конкурентоспроможності в нових умовах [6].

Подальший рейтинг глобальної конкурентоспроможності 2020 року, підготовлений Інститутом розвитку менеджменту на підставі рейтингового дослідження 63 країн у 2020 року (The IMD World Competitiveness Yearbook (WCY) [8]. В рейтингу оцінювалась кожна країна на основі обраних 330 критеріїв для проведення аналізу та за чотирма основними показниками [6, с. 11-13; 7]:

– «стан економіки»;

– «ефективність Уряду»;

– «бізнес середовище»;

– «стан інфраструктури».

Кожний з обраних показників мав однакову вагу та структурувався на п'ять факторів для рейтингового аналізу, а сукупний рейтинг конкурентоспроможності був сформований на основі 20 різних індикаторів з чотирьох ключових аспектів економічного життя країн (табл. 2) [6, с. 11-13].

Таблиця 2. Рейтинг конкурентоспроможності країн у 2020 р.
(The imd world competitiveness ranking 2020) – фрагмент*

Рейтинг	Країна	Зміна рейтингу
1	Сінгапур	–
2	Данія	+6
3	Швейцарія	+1
4	Нідерланди	+2
5	Гонконг	–3
6	Швеція	+3
7	Норвегія	+4
8	Канада	+5
9	Об'єднані Арабські Емірати	–4
10	США	–7
11	Тайвань	+5
12	Ірландія	–5
13	Фінляндія	+2
14	Катар	–4
15	Люксембург	–3
16	Австрія	+3
17	Німеччина	–
18	Австралія	–
19	Велика Британія	–4
20	Китай	–6
55	Україна	–1

* Складено на підставі джерела [6]

Аналіз даних (табл. 1) показує, що світовим лідером конкурентоспроможності в 2020 р. вдруге поспіль визнано Сінгапур, який в чергове обійшов багаторічних лідерів Сполучені Штати Америки (10 місце в рейтингу) та Гонконг (5 місце). Стати світовим лідером конкурентоспроможності країні вдалось завдяки високим економічним показникам, які склались завдяки обсягам міжнародної торгівлі, насамперед, експорту високих технологій та освоєних інвестицій, розвинутій технологічній інфраструктурі, в тому числі телекомунікаційній, яка забезпечує високошвидкісний доступ до Інтернету, стабільним показникам в системі освіти та наявності висококваліфікованої робочої сили, ефективності способів створення нових підприємств тощо [6, с. 10-11]. Дослідження показало, що США другий рік поспіль не вдається повернутись на лідируючу позицію найбільш конкурентоспроможної економіки в світі. Навпаки, країна опустилась від лідерів на аж 10 місце (3 місце в рейтингу 2019 року). Таким чином торгові війни завдали шкоди економіці як США, так і Китаю (20 місце проти 14 місця), змінивши їх позитивну траєкторію зростання на негативну. Соціальні потрясіння внаслідок подій в Китаї, що спричинили погіршення економічних показників, суттєво вплинуло на позиціонування Гонконгу у рейтингу глобальної конкурентоспроможності (5 місце проти 2 місця у рейтингу 2019 року). Лідер конкурентоспроможності в регіоні Близького Сходу Об'єднані Арабські Емірати, через нафтову кризу також знизилась в рейтингу з 5-го місця у рейтингу 2019 року на 9-е місце у рейтингу 2020 року. Катар опустився на 4 позиції, і посів 14 місце в рейтингу [6, с. 10-12].

За підсумками рейтингу 2020 року регіоном з найбільш конкурентоспроможними економіками виявився регіон Північної Європи. Фактично, всі країни цього регіону увійшли в першу десятку рейтингу глобальної конкурентоспроможності. Проте найбільший прогрес продемонструвала Норвегія, яка увійшла в десятку кращих, піднявшись на 4 позиції, посівши 7 місце. Почасти це пов'язано з більш широкою структурою в регіоні: в усіх країнах Північної Європи відбулось помітне підвищення ефективності бізнесу [6, с. 10-12].

Україна у 2021 році посіла 54-те місце у Світовому рейтингу конкурентоспроможності (World Competitiveness Rankings). У дослідженні МІМ окремо виділяють цифровий рейтинг, в якому Україна на 58-му місці, та рейтинг кадрового потенціалу, в якому є зростання до 42-го місця [8]. В 2021 р. рейтинг глобальної конкурентоспроможності очолили країни Європи: на першому місці – Швейцарія, на другому – Швеція, третє місце належить Данії, а четверте – Нідерландам. У свою чергу, Сінгапур, який був першим у 2019 та 2020 роках, опинився на п'ятому місці. Визначальними факторами конкурентоспроможності стали наявність інновацій, цифровізація, підтримуюча політика та соціальна згуртованість [9].

ТОП рейтингу країн із найбільш конкурентною економікою у 2022 році з 63 країн, які досліджувались, складають країни: 1 – Данія, 2 – Швейцарія, 3 – Сінгапур, 4 – Швеція, 5 – Гонконг, 6 – Нідерланди, 7 – Тайвань, 8 – Фінляндія, 9 – Норвегія, 10 – США. Показники України не розглядалися – залишилися дані 2021 року [10].

Забезпечення конкурентоспроможності та ефективності діяльності національної економіки та її суб'єктів можливе на підставі різних видів економічних трансформацій, які є складним, різнорівневими і багатоаспектними процесами. Як показало наше попереднє дослідження [1], як правило перехід до ринкової економіки країни проходили еволюційним або радикальними шляхами, що стали найбільш поширеними. Наші дослідження трансформаційних процесів національних економік показали [11, с. 395-396], що еволюційний шлях є поступовим введенням ринкових відносин протягом тривалого періоду (10–15 років і більше) (апробовано в Китаї, Угорщині та інших країнах) та є процесом переходу до ринкової економіки з мінімумом можливих економічних і соціальних потрясінь. Радикальний шлях трансформації економічної системи («шокової терапії») передбачає лібералізацію практично всіх ринків і цін, й, одночасно, жорстку монетарну та фіскальну політику (апробовано у багатьох країнах Центрально-Східної Європи, наприклад в Польщі, Україні) [12, с. 33]).

Така шокова терапія була запропонована фахівцями МВФ і Світового банку колишнім пострадянським країнам для перетворення їх господарських систем на ринкові, що передбачало швидкі перетворення в усіх сферах суспільного життя (проведення жорсткої податкової та кредитної політики, вилучення з обігу незабезпеченої грошової маси при лібералізації

економіки – проведення цінової реформи і реформи банківської системи, лібералізації зовнішньоекономічної діяльності, надання підприємствам права зміни профілю своєї діяльності, розвиток і створення нових підприємств, розширення видів підприємницької діяльності, приватизація державної власності та ліквідація монополій, відмова від державного регулювання і прямого контролю над виробництвом і розвитку непрямих методів регулювання – монетарної та фіскальної політики, та інші методи) [12, с. 33].

Дослідження вчених показують [11, с. 396], що Польща пройшла шлях шокової терапії на основі реформи Бальцеровича (1.01.1990 р.) та змогла подолати економічну кризу першою з держав пострадянських країн, відновила економічне зростання та активно розвивається.

Якщо порівнювати економічний перетворення в таких країнах, як Чехія, Словенія та в Угорщині, то, як показали дослідження українських вчених [13, с. 69]), вони досягли значних позитивних результатів у своїх економіках у процесі проведеного реформування. Але реформування економіки в Україні до початку військових дій відбувалось досить повільно і багато реформ приносили суперечливі результати [12, с. 32-35; 14, с. 69].

Як показали наші попередні дослідження [1, 11], на нашу думку, економічна трансформація, залежно від рівня її виникнення і цілей її проведення (макро-, мезо-, міні-, нанорівнів), може бути структурована на державну та приватну та, як економічна трансформація національної економіки та її господарюючих суб'єктів, є одним із структурних компонентів стратегічної реструктуризації. Розробка ефективної економічної державної трансформації та її впровадження повинно значно впливати на напрямки позитивного й ефективного розвитку або відповідні зміни діяльності як національної економіки в цілому, так й її суб'єктів. Особливу актуальність та значення в теперішній час в Україні, на нашу думку, має приватна економічна трансформація діяльності суб'єктів національної економіки – персистентна трансформація суб'єктів харчової промисловості», яка трактується нами як м'яка, помірна або жорстка трансформація власної діяльності суб'єктів, наприклад, харчової промисловості, проведена на основі аналізу персистентності їх діяльності та критеріальної оцінки і спрямована на формування інтегрованих формувань та об'єднань суб'єктів, які в сучасних умовах мають більш високу стійкість до «виживання» на внутрішньому ринку і можливість забезпечення конкурентоспроможності та підвищення ефективності власної діяльності і подальшого розвитку, активному супротиву впливу факторів зовнішнього середовища, а, отже, здатності до активної конкуренції на міжнародних ринках.

Аспекти проведення персистентної трансформації діяльності суб'єктів національної економіки наведені в табл. 3, які розроблені для харчової промисловості України – стратегічно важливої галузі в національній економічній системі забезпечення конкурентоспроможності.

Персистентна трансформація діяльності суб'єктів національної економіки, на нашу думку, враховує прагнення і здатність економічної системи, наприклад, харчової промисловості та її суб'єктів, не тільки зберігати рівноважний стан (характеризує стабільність і стійкість), але й мати здатність до розвитку та змін у діяльності при агресивному впливі факторів зовнішнього середовища. Зміни у діяльності суб'єктів національної економіки розуміються як, процес від стану «завмирання» і «вичікування» для здійсненні своєї діяльності, але не до консервації або її перепинення, а потім її трансформації і розвитку нових або супутніх видів та підвидів.

Проведене попереднє дослідження дозволило обґрунтувати методологічний підхід до формування концепції забезпечення конкурентоспроможності важливої галузі економіки України – харчової промисловості, який заснований на врахуванні різних форм впливу глобалізаційних процесів та гіпотезі про необхідність її персистентної трансформації для забезпечення конкурентоспроможності та ефективності функціонування, якій враховує (див. табл. 3): метод оцінювання; комплексність підходу оцінювання; розроблену шкалу оцінювання; отриманий результат такого процесу оцінювання на основі критеріальної оцінки такої трансформації за її видами – м'яка, помірна або жорстка.

Таблиця 3. Методи та рівні оцінювання персистентної трансформації харчової промисловості в системі забезпечення її конкурентоспроможності*

Об'єкт оцінювання	Метод оцінювання	Комплексність підходу оцінювання	Результат	Рівень дослідження
1. Харчова промисловість, в т.ч. за регіональним рівнем дослідження	Метод стратегічного аналізу McKinsey	Монометод	Отримано експертним шляхом, передбачає визначення стратегічного розвитку перспективних напрямів	Макрорівень, Мезорівень
2. Суб'єкти харчової промисловості: підприємства та їх об'єднання і формування (великий та середній бізнес)	Метод на основі теорії ефективної конкуренції – КЕФ-аналіз	Поліметод	Отримано експертним шляхом, передбачає зростання загального показника конкурентоспроможності об'єкта дослідження	Мезорівень, Мікрорівень, Мінірівень
3. Суб'єкти харчової промисловості: підприємства малого бізнесу	Метод на основі теорії ефективної конкуренції – ЕКФ-аналіз	Поліметод	Отримано експертним шляхом, передбачає зростання загального показника конкурентоспроможності об'єкта дослідження	Нанорівень

*Розроблено та складено автором

Висновки. Таким чином, проведені дослідження дозволяють зробити заступні висновки:

- досліджено глобальну конкурентоспроможність України за рейтингом «Індексу глобальної конкурентоспроможності» за 2013-2021 рр. в контексті забезпечення розвитку національної економіки та її суб'єктів, як єдиної господарської системи в сучасних умовах її функціонування;

- доведено, що методологія оцінювання глобальної конкурентоспроможності країн постійно змінюється, що є об'єктивним, проаналізовано оцінювання за методикою Світового економічного форуму (WEF), яка характеризує конкурентоспроможність країн світу та які знаходяться на різних рівнях свого економічного розвитку, а також дослідження під впливом фінансово-економічної кризи та глобальним процесом – впливу кризи COVID-19, та рейтингом глобальної конкурентоспроможності 2020 р., розробленим Інститутом розвитку менеджменту (The IMD World Competitiveness Yearbook (WCY));

- досліджено рейтинг конкурентоспроможності України у 2021–2022 рр. у Світовому рейтингу конкурентоспроможності (World Competitiveness Rankings) і країн-лідерів, а також проаналізовано фактори впливу на зміну рейтингу;

- досліджено види економічних трансформацій національних економік, як складних, різнорівневих і багатоаспектних процесів. Проаналізовано досвід окремих країн, трансформації економік яких проходили еволюційним або радикальними шляхами;

- доведено, що економічна трансформація, залежно від рівня її виникнення і цілей її проведення (макро-, мезо-, міні-, нанорівнів), може бути структурована на державну та приватну, а розробка саме ефективної економічної державної трансформації та її впровадження повинно значно впливати на напрямки позитивного й ефективного розвитку або відповідні зміни діяльності як національної економіки в цілому, так й її суб'єктів;

- обґрунтовано, що особливу актуальність та значення в теперішній час в Україні, має приватна економічна трансформація діяльності суб'єктів національної економіки – персистентна трансформація діяльності суб'єктів національної економіки, яка враховує прагнення і здатність

економічної системи, не тільки зберігати рівноважний стан, але й мати здатність до розвитку та змін у діяльності при агресивному впливі факторів зовнішнього середовища.

– на основі обґрунтованого методологічного підходу до формування концепції забезпечення конкурентоспроможності важливої галузі економіки України – харчової промисловості, який заснований на врахуванні різних форм впливу глобалізаційних процесів та гіпотезі про необхідність її персистентної трансформації для забезпечення конкурентоспроможності та ефективності функціонування, наведено: об'єкт та метод оцінювання; рівень дослідження об'єкту; комплексність підходу оцінювання; отриманий результат такого процесу оцінювання на основі критеріальної оцінки такої трансформації за її видами – м'яка, помірна або жорстка.

Список використаної літератури

1. Купріна Н.М. Забезпечення конкурентоспроможності харчової промисловості України: теорія і практика: монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 304 с.
2. The Global Competitiveness Index 2015-2016. URL: <https://web.archive.org/web/20160108112057/http://widgets.weforum.org/global-competitiveness-report-2015/> (дата звернення: 02.11.2023).
3. The Global Competitiveness Index 2017-2018. URL: https://reports.weforum.org/global-competitiveness-index-2017-2018/downloads/?doing_wp_cron=1613714983.097724914550781250000 (дата звернення: 02.11.2023).
4. Куприна Н.М. Трансформация деятельности предприятий пищевой промышленности Украины в контексте обеспечения их экономической безопасности // Сталий розвиток та безпека агропродовольчої сфери України в умовах глобалізаційних викликів: монографія / Павлов О.І., Хвестик М.А., Юрчишин В.В. та ін.; за ред. О.І. Павлова. Одеса: «Астропринт», 2012. С. 256-272.
5. The influence of globalization processes on the innovative development of the food industry of Ukraine in the phases of business cycles / Balian A.V., Sychevsky M.P., Kovalenko O.V., Yashchenko L.O., Verbytskyi S.B. // Agricultural Science and Practice. Vol. 6 No. 3 2019. p. 63–76.
6. Global Competitiveness Report 2020 | World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2020> (дата звернення: 02.11.2023).
7. Конкурентоспроможність України 2020-2021 URL: file:///C:/Users/Natali/Downloads/2020_Конкурентоспроможність_ІКТ_України.pdf. (дата звернення: 02.11.2023).
8. IMD business school for management and leadership courses. URL: <https://www.imd.org/research-knowledge/digital/> (дата звернення: 02.11.2023).
9. Україна у 2021 році посіла 54-те місце у Світовому рейтингу конкурентоспроможності (World Competitiveness Rankings). URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3291328-ukraina-posila-54-misce-u-svitovomu-rejtingu-konkurentospromoznosti.html> (дата звернення: 02.11.2023).
10. World Competitiveness Ranking 2023 - IMD Business School. URL: <https://www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness-ranking/> (дата звернення: 02.11.2023).
11. Kuprina N. Persistent transformation of the subjects of the national economy as a tool to ensure their competitiveness // Gospodarka Materialowa I Logistyka, Tom LXXI, №5, 2019, P. 388-404. URL: <file:///C:/Users/Natali/Downloads/KuprinaNataliya-Ang.pdf> (Дата звернення: 02.11.2023).
12. Петришина Н.В. Проблеми трансформації економіки України. Економіка. 2014. Вип. 24. С. 31-38. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/7394/1/Petryshyn%D0%B0.pdf>. (дата звернення: 12.11.2023).
13. Бардиш Г.О. Проблеми трансформації реструктуризації української економіки в напрямі соціальної спрямованості: монографія. 2006. 479 с.
14. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку: монографія / Геєць В.М., Александрова В.П., Артьомова Т.І., Бажал Ю.М. та ін. Київ: Фенікс, 2003. 986 с.

References

- [1] Kuprina N.M. (2019) *Zabezpechennia konkurentospromozhnosti kharchovoi promyslovosti Ukrainy* [Ensuring the competitiveness of the food industry of Ukraine: theory and practice]. Odesa: Vydavnychiy dim «Helvetyka». (in Ukrainian)
- [2] The Global Competitiveness Index 2015-2016. Available at: <https://web.archive.org/web/20160108112057/http://widgets.weforum.org/global-competitiveness-report-2015/> (accessed 02 November 2023).
- [3] The Global Competitiveness Index 2017-2018. Available at: https://reports.weforum.org/global-competitiveness-index-2017-2018/downloads/?doing_wp_cron=1613714983.0977249145507812500000 (accessed 02 November 2023).
- [4] Kuprina N.M. (2012) Transformatsiya deyatelnosti predpriyatiy pischevoy promyishlennosti Ukrainy v kontekste obespecheniya ih ekonomicheskoy bezopasnosti // Staliy rozvitok ta bezpeka agroprodovolchoyi sferi Ukrainy v umovah globalizatsiynih viklikiv [Transformation of the activities of Ukrainian food industry enterprises in the context of ensuring their economic security]. Odesa: «Astroprint», pp. 256-272.
- [5] Balian A.V., Sychevsky M.P., Kovalenko O.V., Yashchenko L.O., Verbytskyi S.B. (2019) The influence of globalization. *Agricultural Science and Practice*, vol. 6, no 3 2019. pp. 63–76.
- [6] Global Competitiveness Report 2020 | World Economic Forum. Available at: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2020> (accessed 02 November 2023).
- [7] Konkurentospromozhnist Ukrainy 2020-2021 [Competitiveness of Ukraine 2020-2021]. Available at: file:///C:/Users/Natali/Downloads/2020_Конкуренітоспроможність_ІКТ_України.pdf (accessed 02 November 2023).
- [8] IMD business school for management and leadership courses. Available at: <https://www.imd.org/research-knowledge/digital/> (accessed 02 November 2023).
- [9] Ukraina u 2021 rotsi posila 54-te mistse u Svitovomu reitynhu konkurentospromozhnosti (World Competitiveness Rankings) [In 2021, Ukraine took 54th place in the World Competitiveness Ranking] (World Competitiveness Rankings). Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3291328-ukraina-posila-54-misce-u-svitovomu-rejtingu-konkurentospromozhnosti.html> (accessed 02 November 2023).
- [10] World Competitiveness Ranking 2023 - IMD Business School. Available at: <https://www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness-ranking/> (accessed 02 November 2023).
- [11] Kuprina N. (2019) Persistent transformation of the subjects of the national economy as a tool to ensure their competitiveness. *Gospodarka Materialowa I Logistyka*, vol LXXI, no 5, pp. 388-404. Available at: <file:///C:/Users/Natali/Downloads/KuprinaNataliya-Ang.pdf> (accessed 02 November 2023).
- [12] Petryshyna N.V. (2014) Problemy transformatsii ekonomiky Ukrainy [Problems of transformation of the economy of Ukraine]. *Ekonomika*. Vyp. 24. pp. 31-38. Available at: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/7394/1/Petryshyn%D0%B0.pdf>. (accessed 02 November 2023).
- [13] Bardysh H.O. (2006) *Problemy transformatsiii restrukturyzatsii ukrainskoi ekonomiky v napriami sotsialnoi spriamovanosti* [Problems of the transformation of the restructuring of the Ukrainian economy in the direction of social orientation]. Lviv : Vyd-vo LBI NBU. (in Ukrainian)
- [14] Heiets V.M., Aleksandrova V.P., Artomova T.I., Bazhal Yu. M. (2003) *Ekonomika Ukrainy: stratehiia i polityka dovhostrokovoho rozvytku* [Economy of Ukraine: strategy and policy of long-term development]. Kyiv: Feniks. (in Ukrainian)